

Det hestetrukne cirkus

Af Ole Simonsen

I gamle dage var alle cirkus hestetrukne. Ofte havde hestene dobbeltroller: både som trækdyr og som cirkusheste i manegen.

Men det er mange år siden, at hestekræfter var noget med dyr og ikke noget i en bil eller lastvogn.

Fra 1984 til 1986 var der dog et hestetrukket cirkus på turne i Danmark. Det var det lille Cirkus Freja, som markedsførte sig som Danmarks eneste hestetrukne cirkus. De drivende kræfter var Tonny Trifolikom og Folmer Kristensen og dennes daværende kæreste Marie Netterstrøm ("Smukke Marie og Flotte Folmer"). Tonny rejste med sin egen hestetrukne gøglervogn. Yderligere var Janne Kofoed og hendes nu afdøde mand Hugo med i foretagenet.

Det hestetrukne Cirkus Freja. Fire flotte belgierheste og en nordbagge trak de smukke vogne belæsset med cirkustelt og hele personalet. Hestene var ikke med i forestillingerne, de trak udelukkende vognene. Foto stillet til rådighed af Folmer Kristensen

Fotos taget i Lunden i Silkeborg 11. juni 1984. Fotograf: Erik Vinther Andersen

Cirkus Freja blev grundlagt af Tonny Trifolikom og Folmer Kristensen.

Den første sæson Cirkus Freja rejste (1984), kørte de ud fra Klejtrup ved Hobro og turnerede i det midtjyske og på Djursland.

Den anden sæson (1985) kørte de igen ud fra Klejtrup, men læssede hele menageriet - vogne og heste - på 2 togvogne i Hobro og blev af DSB kørt til Svendborg, hvor de ankom tre dage senere. Denne sæson kørte de på Fyn, Ærø og andre sydfynske småøer.

Den sidste sæson (1986) kørte de ud fra Hemmed på Djursland og kørte til Thy og Mors. Bl.a. gav de forestilling på Cirkus Miehes' gamle gård i Ydby.

Folmer Kristensen fortæller, at heste, telt og vogne blev købt for hans penge.

Folmer fortsætter:

Jeg henvendte mig til daværende kulturminister H.P. Clausen og forklarede Cirkus Frejas specielle situation: da vi var hestetrukne, kunne vi ikke planlægge en sæson fra dag til dag. Vores rute afhang af vind og vejr og bakker og slidte hestesko. Og da cirkus skulle have tilladelse fra det lokale politi til at give forestillinger, var det umuligt for os at ansøge hver gang.

Derfor gav kulturministeren mig en bevilling til at give cirkusforestilling uden at skulle indhente polititilladelse på forhånd. Dog skulle politiet orienteres, men de kunne ikke sige nej.

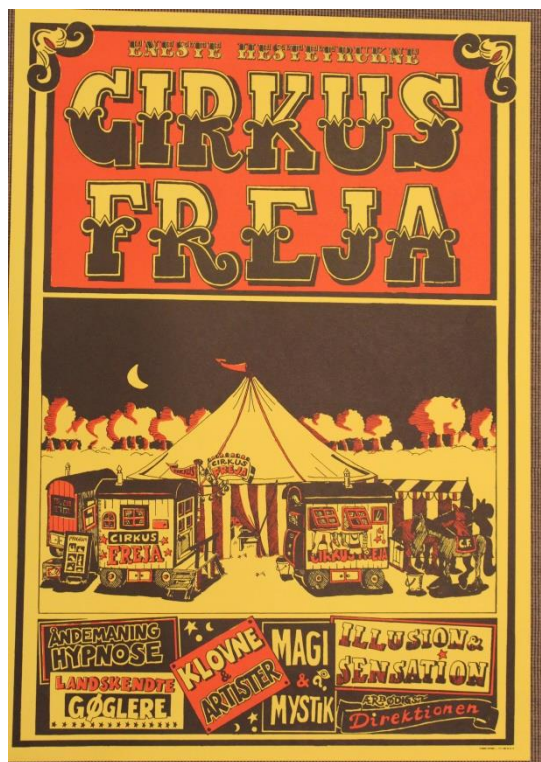
Så helt korrekt: Jeg havde bevillingen til at give forestillinger med Cirkus Freja. Så på papiret var det mig, der tegnede cirkus.

Men vi var et kollektiv bestående af 5 individuelle artister. Tonny og jeg lavede som makkerpar ganske unikke klovnumre, men havde også vores egne entréer: Tonny som tryllekunstner, dyredressør, akrobat mm. og jeg som kaskadør og luftartist, tankelæser mm. Så vi klarede os også uden hinanden. Det var også mig, der tegnede vores plakater og programmer.

Vi arbejdede efter devisen "Ingenting for fuld udblæsning". Det var anti-numre, uden at være det. For respekten og kærligheden til cirkus gennemsyrede alt. Vi gjorde os ikke morsomme på bekostning af noget eller nogen. Vi udstillede tværtimod vore egen uformåen og manglende talent, men på en vedkommende og inddragende måde. Publikum var med til at skabe forestillingerne, da de kom med tilråb og fik svar på tiltale, og deltog aktivt i manegen.

Vi arbejdede bevidst med et nærvær og kontakt over pisten og på at kunne improvisere med øjeblikkelig varsel, var et kendetegn for alle de medvirkende. Vi anede jo heller ikke i hvilken retning forestillingen bevægede sig.

Varme-humor-nærvær-publikumskontakt. Det var ikke det vi gjorde, det var måden vi gjorde det på.

Plakat fra Det Kongelige Biblioteks samling

Frank Thierry optrådte en måned i Cirkus Freja i deres sidste sæson 1986. Frank fortæller:

Tonny drev Cirkus Freja sammen med Folmer Kristensen og dennes kone Smukke Marie. Sidste par var Janne Kofoed og hendes mand Hugo.

Janne er og bliver stadig for mig den dygtigste komiker, vi har herhjemme. De fem drev Cirkus Freja sammen.

Det er det bedste cirkus, jeg endnu har set. Der var ikke to forestillinger, der var ens. Nemo blegner ved siden af, men stilen var den samme som Nemo. De var meget forud for deres tid, men det har vi nu egentlig altid været her i Jylland. Især indenfor komik. Tonny lavede blandt andet et dressur nummer med en and, en gås, en hund og en ged.

Det er det sjoveste og dummeste, jeg nogensinde har set. Folmer lavede et meget fint, poetisk og legendarisk nummer med at dressere en loppe. Cirkus var hestetrukket, og tit tog det 3 dage at komme frem og derefter 2 dage at stille et 14 meter telt op. Og så spillede man typisk kun en forestilling. Man skulle jo også have fri. Det var i hvert fald ikke for pengene, de gjorde det. Jeg var selv med i en måned den sidste sæson. Det var en vildt hyggelig tid, og det gik ikke stærkt. Værdierne var anderledes dengang.

Folmer Kristensen er en af mine gode venner. Han bor og arbejder i dag i København som skuespiller på diverse teatre. Han er en meget dygtig komiker.

Tonny og Folmer var et unikt makkerpar. Tonny med sine knap 2 meter og Folmer med hans 157 cm.

Jeg vedlægger et billede fra da jeg selv var med. Det er Folmer på knæ med Tonny ovenfor sig.

Folmer Kristensen er ikke helt enig i Frank beskrivelse af den langsommelige turne. Han fortæller:

Rutinen i Cirkus Freja var, at når vi spillede om aftenen, pakkede vi telt og vogne næste formiddag. Derefter kørte enten Tonny eller jeg af sted på en knallert med alle plakater i en lille vogn og ledte efter den næste by. Samtidig bevægede hestevogns-karavanen sig af sted med en gennemsnitsfart på max 4 km i timen. Når "plakatmanden" kom igennem i lille landsby, ledte han efter en mark (altid privat) i byen, som egnede sig til heste og telt. Når den var fundet, skulle den private ejermænd findes og spørges om lov og betales med fribilletter. Dernæst skulle man kontakte naboen og lave en aftale om strøm og vand. Først nu kunne man gå i gang med at udfylde plakater og hænge dem op i lygtepælene i byen. Når det var gjort kørte man tilbage og mødte cirkuskaravanen og viste vejen.

Så alle ankom sidst på eftermiddagen, hvorefter der blev slået lejr på den nye plads. På det tidspunkt var hele landsbyen klar over, at vi ville ankomme. Rygtet løb altid hurtigere, end vi kunne bevæge os.

Næste morgen begyndte vi at stille telt op og gøre klar til aftenens forestilling. Og herefter gentog det hele sig. Næsten aldrig gav vi to forestillinger i samme by.

Og nej, det var ikke for pengenes skyld vi gjorde det. Men vi brødfødte til gengæld 8 voksne, 4 børn + 5 heste, 4 geder, 1 æsel, 1 and og 5 duer + vi klarede alle udgifter til drift af cirkus.

Frank Thierry har fat i noget væsentlig, når han sammenligner os/vores stil med Nemo. Vi optrådte blot således flere år før Nemo. Ikke at vi opfandt stilen, men vi stod alle på skuldrene af de tidligere markedsgøglere, gårdsangere og taskenspillere. F.eks. blev Cirkus Freja i 1985 tildelt en æresmedalje af Rottekongen Cibrino for vores måde at give forestilling på.

På billedet ses Folmer med høj hat og i hvid jaket foran billetvognen, og til højre i baggrunden står Tonny Trifolikom med bowler ved sin vogn. Foto: Erik Vinther Andersen

Foto: Erik Vinther Andersen

Tv. ses Folmer med høj hat og i hvid jaket. Fotos: Erik Vinther Andersen

Jørgen Lorenzen husker Cirkus Freja som noget helt enestående og fortæller:

Den, jeg husker bedst, er Hugo. Han kunne måske lidt mindre end de andre, men han kunne synge! Og han satte sig på pistekasserne og sang en Evert Taube-sang: Min elskling du er som en rose. Det var helt i skoven, men utroligt morsomt. Og sangen blev ikke gjort til grin. Sådan husker jeg det.

Jeg husker, at når forestillingen startede, kom hele kompagniet gående ind på cirkuspladsen - det samme, som når man ser Shakespeare i London på The Shakespeare Globe på South Bank.

Folmer var en dygtig skuespiller. Jeg har set ham i forskellige roller på Svalegangen. Jeg mener, at Marie og Janne stadig optræder sammen.

Det sidste bekræftet Folmer Kristensen: de optræder som "Kofoed og Netterstrøm".

Der var periodevis også andre artister med i forestillingerne end de 3 familier, som var de drivende kræfter. Folmer Kristensen fortæller:

I løbet af en sæson kom mange af vores artist-bekendte på besøg og rejste måske med et par dage eller mere. De fik for det meste lov til at optræde i forestillingen også. Af dem vil jeg nævne bl.a. David Skunk, Uffe & Maibritt (De Glade artister) og tryllekunstneren Gonzo.

Så de var ikke en del af Cirkus Freja, men gæster. Andre var unge mennesker, der efter aftale rejste med i længere tid - kunne være en måned - både for at prøve at optræde og også for luftforandringens skyld. Her skal nævnes Søren Brynjolf (bugtaler), Frank Thierry (Trapez), Jimmy Bomstærk (vildmand) og Misja. De var inviterede gæster, kan man sige. Derudover var der artister, som vi selv kontaktede og bad om at rejse med og optræde. Det var Torben Torpedo og Gitte Gry Ballesheim, Gitte Galopløs. De var en del af Cirkus Freja hele sæsonen 86, hvor vi desuden også havde to barnepassere/altmuligkvinder med, nemlig Anne Mette og Spire-Mette.

Desuden var Westus Verdensfjern og hans nu afdøde kone, Gitte Sandskorn + Rene Slappenskid med (kun i første sæson). Halvvejs i sæsonen mødte vi Jytsi-Pytsi og hendes to børn Eik og Therese i en by, hvor vi gav forestilling. Et par dage efter rejste Jytte og hendes børn med os og blev en del af Cirkus Freja indtil vi stoppede.

Tv: Artisterne startede bag teltet med et optog/en parade med musik, og gik så rundt på pladsen, før de kom ind i teltet. På den måde fik man de sidste publikummer med ind i teltet + de, der stod og ikke kunne beslutte om de skulle købe billet. Billedet viser de optrædende på vej ind i teltet med Smukke Marie i spidsen. Foto: Erik Vinther Andersen, som skriver: Billedet med Marie, der slår på tromme, vækker minder om Giulietta Masina som Gelsomina i Fellinis film La strada fra 1954. (Gelsomina spillede også på tromme). Th: Janne og Marie. Foto: Erik Vinther Andersen

Cirkuskaravanen. Foto stillet til rådighed af Folmer Kristensen

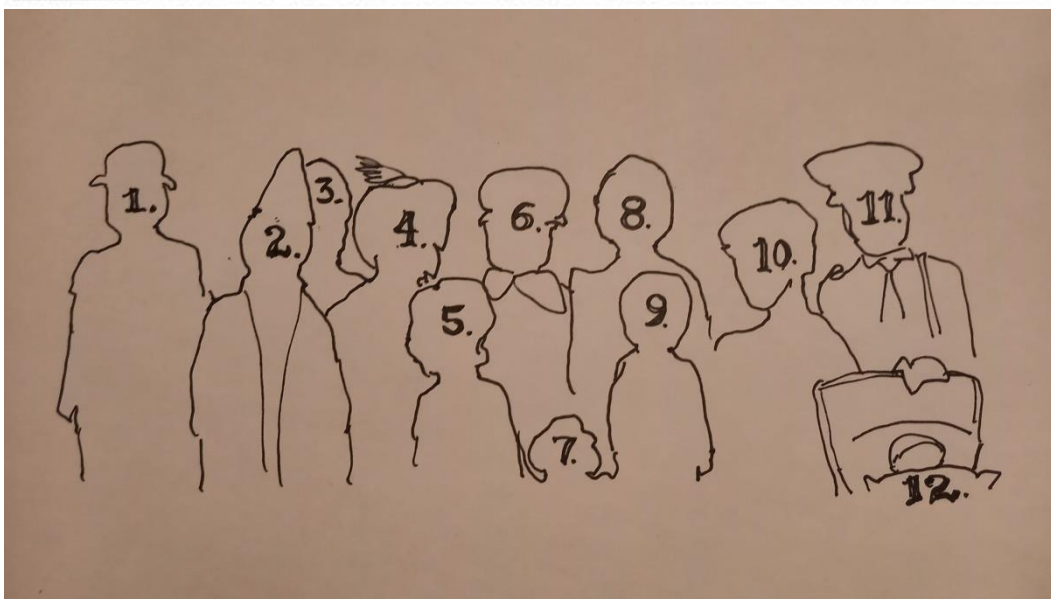
Om billedet fortæller Frank Thierry: Smukke Marie står med trommen og det er Janne Kofoed med saxofonen. Manden med guitaren er Michael West, også bare kaldet West. Folmer står med harmonikaen og Tonny Trifolikom ved siden af. Foto: Erik Vinther Andersen

Tv: Marie i en komisk situation, hvor Hugo ses i baggrunden. Foto: Erik Vinther Andersen. Th: Smukke Marie, Flotte Folmer og Westus Verdensfjern. Pigen på hesten hedder Misja. Foto stillet til rådighed af Folmer Kristensen

Foto af Cirkus Freja, hvor hele menageriet er linet op til afgang fra pladsen. Sted og fotograf ukendt

Cirkus Freja-personalet 1986: 1. Tonny Trifolikom 2. Flotte Folmer 3. Anne-Mette (barnepige) 4. Smukke Marie 5. Miss Therese, (datter af Jytsi-Pytsi) 6. Jytsi-Pytsi 7. Karlo Kartoffelmos, (søn af Flotte Folmer & Smukke Marie) 8. Torben Torpedo 9. Eik von Bülow, (søn af Jytsi-Pytsi) 10. Fr. Kofoed 11. Hugo Erik 12. Laura Lakridskonfekt (datter af Fr. Kofoed & Hugo Erik)

Tiden efter Cirkus Freja

Cirkus Freja stoppede efter tre år. Forklaringer er der sikkert mange af, men der var forskellige lyster og forskelle i de "kunstneriske" udtryk. Og i behovet for at følge disse. Det

var ikke lysten til at optræde, der manglede, så Cirkus Freja deltes i to retninger: Cirkus Mongo og Fru Dora's Omkringfarende Cirkus Variete.

Cirkus Mongo blev etableret af Tonny Trifolikom, og han optræder stadig med det. Man møder ham også sammen med Frank Thierry med Cirkus Hjemve, som fx i juli 2020 trods coronaen havde et antal forestillinger på havnen i Esbjerg.

Tonny Trifolikom, Frank Thierry og Cirkus Hjemve. Fotos: Jørgen Lorenzen

Folmer Kristensen dannede sammen med Marie, Janne og Hugo "Fru Doras Omkringfarende Cirkus Variete". Artisterne blev præsenteret som 4 artister fra 12 nationer.

På billedet til højre ses Hugo Erik, Fr. Kofoed, Smukke Marie og Flotte Folmer. Fotos stillet til rådighed af Folmer Kristensen

I 2018 og 2019 optrådte Tonny Trifolikom, Gitte Gry og Flotte Folmer (Kristensen) igen sammen. Denne gang i en helt ny konstellation: Fish-a-deli-Circus, en absurdpøetisk madforestilling. Et samarbejde med Det Grænseløse Køkken i Ebeltoft. Det er beskrevet i bogen "Fish-a-deli Circus" af Hans Kiib og Gitte Marling, Forlaget Vinkler 2018. Forfatterne, der begge kommer fra Aalborg Universitet, skriver bl.a.:

"Fish-á-deli Circus er historien om at ville det magiske. Det er et underfundigt madteater opbygget som et cirkusmiljø, hvor gastronomi, musik og performance taler til alle kroppens

sanser. Som tilskuer bliver man omsluttet af et æstetisk univers, der holdes sammen af de medvirkendes kompetente spil, en autentisk scenografi og smagsoplevelser på højeste niveau. Undervejs bliver man beriget med stærke fortællinger om måltidet, bæredygtig madlavning, venskaber, kærlighed og om at ville sociale fællesskaber på tværs af generationer og kunstarter.” – Du kan downloade bogen på

https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/298317154/Fish_a_deli_Circus.pdf

Foto fra Fish-a-deli Circus. I manegen ses Tonny og Folmer. Foto: Pernille Søborg

Folmer Kristensen er i dag freelance skuespiller. I 2007 lavede han sammen med Hans Rønne forestillingen "August", som indbragte 'Teatret' en Reumert som "Årets Store, lille Forestilling 2007".

Fra forestillingen August. Reumert-juryen skrev: I forestillingen blev hele det klassiske klovnerrepertoire på ny og original vis kombineret med barnets basale udforskning af verden. En rørende, sårbar og vidunderligt morsom, ordløs komedie om livets grundvilkår, virtuost sat på scenen af fire kunstnere. "Folmer Kristensens virke kender jeg meget fra Århus!- og hans samarbejde med Hans Rønne i den skønne forestilling "August" hvor de alle var skønne menneskelige klovner!- Den udløste en meget velfortjent Reumert!", fortæller skuespilleren og sceneinstruktøren Jan Hertz, som i mange år var medlem af Reumert-prisens jury. I dag er Jan bl.a. medlem af juryen i Den Danske Cirkuspris. Foto: Rasmus Rønne

Folmer Kristensen har i øvrigt turneret i Japan, USA, Kroatien, Canada, Rusland, Tyskland, Sverige, Finland, Norge mm og også arbejdet på Det Kongelige Teater. Han er ikke sammen med Marie længere og har nu sit eget teater, Teater GRY, sammen med sin kone Gitte Gry Bech Ballesheim. Som i øvrigt også rejste med og optrådte i Cirkus Freja i 1986, hvorefter hun bosatte sig i Paris og blev uddannet på "L'ecole Jacques LeCoq".

En af dem, der med glæde mindes Cirkus Freja, er Karsten Mathiasen fra Cirkus Bella Donna. Blandt andet inspireret af dem lejede han i sommeren 2020 en prærievogn med to fjordheste og havde en 10-dages turne med forestillinger på nogle fynske campingpladser og skoler.

Måske bliver Cirkus Freja og sommerens Cirkus Bella Donna ikke Danmarks sidste hestetrukne cirkus. Henrik Svanholm Møller og Kim Benneweis har i hvert fald en drøm om at komme ud med et godt gammeldags hestetrukket cirkus med gamle træbeboelsesvogne, som de er ved at bygge. Og med masser af dyr.

Smukt og stemningsfuldt foto af Cirkus Freja fra 1986, da de kørte på Mors. Foto er taget af Kirsten Klein.